

Dweilen met de kraan open aan de Italiaanse riviera

De helaasheid van het Europese migratiebeleid

FILIP MICHIELS

Een enkeltje Ivoorkust, Tsjad of Guinea richting Frankrijk of België. Al dan niet met tussenstop in Tunesië of Libië. Voor steeds meer Afrikaanse migranten eindigt die tocht minstens tijdelijk in een opgedroogde rivierbedding in Ventimiglia, op een boogscheut van de Frans-Italiaanse grens. 'Ons hoofd draait zot, zie ons hier nu zitten met twee kinderen.'

Het station van Ventimiglia, een gezapige badplaats, oogt op deze druilerige donderdagmiddag zoals een doorsnee Belgisch station. Aftands en uitgeleefd, met woekrend onkruid dat zich een weg zoekt tussen de treinsporen. Bovenaan de trap die naar spoor drie leidt, staan vijf Italiaanse carabinieri. Ze houden alle treinreizigers die zich naar het perron begeven nauwlettend in de gaten. In het stationsgebouw en in de ondergrondse gang naar de perrons hangen tientallen zwarte jongeren rond, maar zij houden zich opvallend gedeisd. Alsof ze zelf ook wel beseffen dat ze op dit moment geen schijn van kans maken om ongezien op een trein richting Frankrijk te komen. Een koppel met enkele koffers, de vrouw gesluierd, neemt wél de trap en wordt prompt grondig gecontroleerd.

Een tiental minuten later, wanneer de trein richting het Franse Grasse effectief zijn opwachting maakt aan het perron, krijgen de carabinieri nog het gezelschap van enkele agenten in burger. Zodra de trein het station uit is, blazen ook de carabinieri de aftocht en verdwijnen ze opnieuw een halfuurtje in de overvalwagens die voor het station geparkeerd

staan. Het kat- en muisspelletje zal zich later die dag nog talloze keren herhalen. Wanneer we in het stationsgebouw een tweetal opvallend jonge zwarten aanspreken, reageren ze aanvankelijk afwijzend. Na enig aandringen toont de oudste zich toch bereid om een praatje te slaan.

Ze zijn afkomstig uit Ivoorkust, zeggen ze, en kwamen amper twee dagen geleden in Ventimiglia aan. Vandaag wagen ze een eerste poging om op een trein richting Frankrijk te raken. Hoe ze dat precies willen aanpakken, daar hebben ze zelf duidelijk

nog geen idee van. Misschien hebben ze al contact gehad met één van de vele passeurs die opvallend onopvallend in de stationsbuurt rondhangen en die migranten tegen betaling de grens over trachten te smokkelen, maar dat zullen ze alvast niet aan onze neus hangen. Het tarief schommelt tegenwoordig rond 300 euro, zullen we later die dag te horen krijgen van een habitué. Mensensmokkel, desnoods bij klaarlichte dag, in het hartje van de EU: in Italië kijken ze er intussen al lang niet meer van op.

Idyllisch stukje Azurenkust

Dat er massaal migranten uit de rest van Italië toestromen, zijn de inwoners van Ventimiglia intussen ook al even gewoon. In 2015 al, ten tijde van de grote migratiecrisis, besloot de Franse regering de grensovergangen met Italië 'tijdelijk' volledig af te sluiten om de migratiestroom vanuit Italië zoveel mogelijk in te perken. Volgens de Schengen-regels is dat nochtans alleen tijdelijk en in uitzonderlijke situaties toegestaan.

Acht jaar later blijft de Frans-Italiaanse grens nog altijd gesloten voor wie niet over de juiste papieren beschikt. En onlangs stuurde Parijs nog maar eens 120 extra agenten ter versterking naar dit idyllische stukje Azurenkust. Vooral aan de Italiaanse kant van de grens ging de humanitaire situatie de voorbije maanden steil bergaf. Dat heeft alles te maken met de spectaculaire stijging van het aantal migrantenboten richting Zuid-Italiaanse kusten. De eerste vier maanden van dit jaar lag het aantal aankomsten er al viermaal hoger dan dezelfde periode vorig jaar. Het merendeel van die migranten wil liever niet in Italië blijven en trekt dus door richting Frankrijk of verder naar België, Duitsland of Nederland. Aangelokt door de taal, maar vooral door het vooruitzicht op een permanente verblijfsvergunning (zie kaderstuk) of een veel guller sociaal opvangsysteem.

'Pas sinds begin mei zien wij ook hier het aantal migranten fors toenemen', vertelt Serena Regazzoni, de lokale coördinatrice van Caritas Internemia in Ventimiglia. 'Vooral het aantal West-Afrikanen, afkomstig uit onder meer Guinee en Ivoorkust zit momenteel flink in de lift. Dat stemt perfect overeen met de data van de registraties in een aantal Zuid-Italiaanse havens en op Lampedusa. We delen hier dagelijks 170 maaltijden uit, maar ik schat er dat er momenteel al zowat 250 migranten op doorreis in Ventimiglia verblijven. Daar komen er nu elke dag minstens vijftig bij, maar intussen raken er dagelijks ook enkele tientallen de grens over natuurlijk.'

Flessen urine

Serena, al sinds 2005 actief in de opvang van veelal illegale migranten in Italië, zag de situatie de voorbije jaren naar eigen zeggen almaar verergeren. We spreken haar in een achterkamertje van wat ooit een statig herenhuis was, vlakbij een oude spoorweg. Intussen hebben onder meer een aantal ngo's zoals Caritas of Save The Children hier onderdak gevonden. Dakloze migranten krijgen

“ Van het zogenaamde gemeenschappelijke Europese migratiebeleid valt op het terrein bitter weinig te merken ”

Zowel in het station van Menton als in Ventimiglia doorzoeken agenten de treinen

er elke ochtend een maaltijd aangeboden en kunnen er ook terecht voor medische en juridische bijstand.

Op het braakliggende terrein rondom liggen rondslingerend afval, voedselresten en tientallen plastic flessen vol urine als stille en stinkende getuigen van de snel verslechterende situatie in het Italiaanse kuststadje. Tot medio 2020 bood een officieel opvangkamp net buiten Ventimiglia nog onderdak aan een duizendtal migranten. Dat werd toen gerund door het Rode Kruis, maar de pandemie was voor het lokale stadsbestuur het gedroomde excuus om dat opvangkamp te sluiten. Naast de overlast, veroorzaakt door de honderden migranten zelf, waren ook de tientallen mensensmokkelaars hen een doorn in het oog. Velen van hen overnachtten gratis in het opvangkamp, waarna ze overdag hun lucratieve handelje draaiende hielden.

De migranten die de voorbije jaren in Ventimiglia bleven toestromen, koesteren maar één grote droom: Italië zo snel mogelijk achter zich laten. De Dublin-regels maken dat in theorie nochtans onmogelijk: zodra ze na hun aankomst in Italië geregistreerd worden, moeten migranten daar ook een asielaanvraag indienen. In afwachting van de beoordeling daarvan, kunnen ze niet verder doorreizen naar andere EU-lidstaten. Die regel geldt niet voor minderjarigen, en dus verscheuren ook meerderjarige migranten massaal hun papieren – als ze die al hebben – en proberen ze zo toch la douce France binnen te komen. Maar volgens Italië sturen de Fransen massaal minderjarigen terug. Ook de blijvende grenscontroles zetten de voorbije maanden extra spanning op de lijn tussen beide buurlanden. Italië is het zat dat het als Europese grensstaat wel het merendeel van de nieuwe migranten te verwerken krijgt, maar dat andere landen weigeren om ook hun deel daarvan op te nemen.

Eind vorig jaar verspreidde de Italiaanse politievakbond COISP nog een persbericht, waarin secretaris-generaal Domenico Pianese de schrijnende toe-

stand aan de grens tussen Italië en Frankrijk scherp aan de kaak stelde. 'De strenge en systematische controles die Frankrijk daar intussen al enkele jaren opnieuw instelt, zorgen voor een fors verhoogde werkdruk aan de Italiaanse zijde van de grens', zei hij. 'In de omgekeerde richting, vanuit Frankrijk richting Italië, is er van dergelijke controles, die ook volledig indruisen tegen de Schengen-akkoorden, helemaal geen sprake.'

Ook de Franse burgerbeweging Tous Citoyens, die zich het lot van jonge migranten in de grensstreek aantrekt, beweert dat de Fransen dagelijks tientallen minderjarige migranten opnieuw de grens overzetten. Met het argument dat ze eigenlijk meerderjarig zijn. Nochtans verbieden zowel de Franse wet als de Europese regels dit uitdrukkelijk. Volgens verschillende mensenrechtenorganisaties die in de regio actief zijn, zouden er sinds 2017 al 27 doden gevallen zijn bij de vaak risicovolle oversteeek van Italië naar Frankrijk. Deze cijfers kregen we bij geen enkele overheidsbron bevestigd. Wat wél als een paal boven water staat: van het zogenaamde gemeenschappelijke Europese migratiebeleid valt hier op het terrein weinig te merken. Het non-beleid laat zich het best samenvatten als dweilen met de kraan open.

Anti-migratiesentiment

'De meeste migranten blijven hier hooguit enkele weken. Sommigen zijn in Frankrijk al tienmaal opgepakt, maar ze blijven het proberen', vertelt Serena. 'Via het spoor, via de kustweg, maar net zo goed via het gevaarlijke bergpad hogerop – bij de streekbewoners bekend als de passo della morte – of via de autosnelweg. Te voet welteverstaan, wat uiteraard levensgevaarlijk is. Enkele weken geleden nog kwam een jonge Afghaan zo aan zijn einde, toen hij op de autostrade werd opgescheept door een vrachtwagen. Intriëst. Bovendien is de humanitaire situatie hier nu veel slechter dan enkele jaren geleden. Toen het opvangkamp nog bestond, konden mensen daar tenminste een douche nemen en hadden ze toegang tot een behoorlijk toilet. Nu hebben ze niets: ze zwerven hier hele dagen rond en overnachten even buiten het centrum onder de brug en in de droogstaande bedding van de rivier Roia, die iets verderop in ze

◀ Vlakbij het Caritas-hoofdkwartier in Ventimiglia hangen tientallen Afrikaanse migranten rond. Foto © Filip Michiels

uitmond. We beleven hier een humanitaire noodsituatie, ik heb er geen andere woorden voor.'

Volgens Serena komt dat ook de Italiaanse regering bijzonder goed uit. 'Zo creëer je immers een anti-migratiesentiment in bredere lagen van de bevolking. Omgekeerd heb ik intussen ook geleerd dat de meerderheid van de migranten die hier in Italië aankomen geen flauw idee heeft van wat hen hier te wachten staat. Zij kennen de Italiaanse of Europese wetgeving niet, en beseffen doorgaans ook niet wat voor leven hen hier wacht, zonder geldige papieren. Zeker de West-Afrikanen, afkomstig uit landen zoals Ivoorkust of Guinee, die vroeger Franse kolonies waren, gaan er nog altijd min of meer van uit dat ze in Frankrijk met open armen ontvangen zullen worden.'

▶ Sultan ontvluchtte naar eigen zeggen het geweld in Tsjaad. Foto © Filip Michiels

Parallel met de stijgende aanvoer aan 'klanten' is

er in Ventimiglia ook een lucratief circuit van passeurs ontstaan. Mensenhandelaars, vaak zelf van Afrikaanse origine, die nieuwkomers voor de ronde som van 300 tot soms 500 euro helpen de grens over te komen, doorgaans in kleine bestelwagens. Voor jongere vrouwen – die volgens de lokale hulporganisaties hooguit tien procent van het totale aantal migranten in het grensstadje uitmaken – geldt vaak een ander tarief: dat van hun eigen lichaam. 'Af en toe arresteert de politie hier iemand, maar in het algemeen laten ze hen gewoon doen', klinkt het. Serena laat er ook maar weinig twijfel over bestaan dat ze het onderscheid tussen economische gelukszoekers – de meerderheid van de mensen die vandaag in Italië aankomen – enerzijds en echte asielzoekers anderzijds ook maar niets vindt. Terwijl dat uiteraard wel de basis vormt van het hele Europese migratie- en asielstelsel. 'Vertel me eens: wat betekent dat precies, een economische vluchteling,

Waarom Frankrijk het beloofde land blijft

Dat zoveel – vaak ook meerderjarige migranten – hemel en aarde bewegen om vanuit Italië tot in Frankrijk te raken, heeft alles te maken met de Franse wetgeving. Die garandeert namelijk dat minderjarigen – nadat ze minstens zes maanden opvang en een minimum-opleiding gekregen hebben in Frankrijk – haast altijd automatisch een verblijfsvergunning krijgen eens ze meerderjarig worden. Met andere woorden: word je in Frankrijk geregistreerd als minderjarige migrant, dan levert je dat doorgaans ook een permanent ticket voor de EU op. 'De Franse wet bepaalt uitdrukkelijk dat elke niet-begeleide minderjarige die in Frankrijk aankomt niet mag worden uitgewezen. Bovendien heeft zo iemand dan ook recht op opvang en begeleiding tot de dag waarop hij of zij 18 wordt.

Minderjarigen kunnen hier dus niet als illegaal worden bestempeld, en ze moeten al evenmin asiel aanvragen,

zelfs niet wanneer ze 18 worden. Dan ontvangen ze een verblijfsvergunning', vertelt David Nakache. Hij is bezieler van de burgerbeweging Tous Citoyens, die in 2016 het daglicht zag in Nice. De organisatie bekommert zich voornamelijk om het lot van minderjarige migranten die in de Zuid-Franse grensstreek vanuit Italië toestromen. 'We begeleiden hen bij aankomst op het politiecommissariaat en we wijzen hen op hun rechten.'

Volgens Nakache is het dus ook niet aan de politiediensten om te oordelen over de leeftijd van de migranten die ze oppakken. Dat is de exclusieve bevoegdheid van de Franse jeugdbescherming. 'Maar die dienst is zwaar onderbemand in de grensstreek, en we hebben weet van heel wat gevallen waarin de politie op eigen houtje migranten opnieuw de grens overzette, wat dus illegaal is'. Uit eigen onderzoek van Tous Citoyens eerder dit jaar moet blijken dat

er begin februari al ruim honderd vermoedelijk minderjarige migranten opgevangen werden in de twee jeugdopvangcentra die het departement rijk is. Zij zaten daar in afwachting van een definitieve uitspraak over hun leeftijd. Intussen zouden er ook al tientallen jonge migranten tijdelijk in hotels worden opgevangen. 'Ze worden hier vaak slecht behandeld door de politie én door de Franse administratie. Bovendien is er doorgaans ook geen geld voor psychologische begeleiding, terwijl het vaak om zwaar getraumatiseerde jongeren gaat'. Volgens Nakache – die zelf ook politiek actief is voor een lokale linkse lijst in Nice – is dit alles het gevolg van een welbewuste politiek van de voornamelijk rechtse meerderheden in de hele regio Alpes-Maritimes. Die zouden de migratiecrisis handig misbruiken voor eigen politiek gewin.

wanneer je zelfs geen geld hebt om pakweg een doodziek familielid deftige medische verzorging aan te bieden? Ik denk dat we in Europa voldoende werk in de aanbidding hebben om die mensen hier beter te ontvangen dan we vandaag doen.'

Nadarhekkens

'Waarom we naar hier gekomen zijn? We zijn op zoek naar een veilig leven. Maar zeg me eens, waarom zouden we praten met journalisten? Jullie kunnen niets voor ons doen.' Hij moet eind de twintig zijn, is uitgedost in een wit voetbaltruitje met daarop reclame voor Tunisie Câbles, en kijkt ons uitdagend aan. Om vervolgens dicht te klappen en ons geen blik meer te gunnen. Rondom de hulppost hangen nog tientallen andere jonge en uitsluitend mannelijke migranten rond. Ze liggen er op kapotte matrassen en tokkelen lusteloos op hun smartphone. Of ze trachten onder een oude slaapzak, die tussen enkele nadarhekkens gespannen werd, beschutting te zoeken tegen het nog altijd bijzonder wisselvallige Italiaanse lenteweer.

Sultan, een 28-jarige jongeman die naar eigen zeggen uit Tsjaad is gevlucht en bij Caritas als vrijwilliger meedraait, wil wél praten. Hij doet dat in relatief vloeiend Frans, al klinkt zijn relaas niet altijd even geloofwaardig. Negen maanden geleden kwam hij vanuit Libië per boot in Malta aan, vertelt hij. 'Mijn geboorteland ben ik al in 2008 ontvlucht. Helemaal alleen. Ik was het onrecht en het geweld in Tsjaad zat. Ik heb lang in Libië gewoond en gewerkt, maar toen de situatie ook daar bijzonder onveilig werd, heb ik duizend euro betaald om mee te kunnen op een bootje richting Malta. Daar heb ik een vliegtuig richting Bologna genomen.' Hoe hij daar dan precies in geslaagd is, zonder geldige papieren, daar wil hij niets over kwijt.

Intussen heeft hij naar eigen zeggen in Italië al zes maanden een asielpcedure lopen. In tegenstelling tot de overgrote meerderheid van de zwarte migranten in Ventimiglia wil hij wél in de laars blijven, om er als activist en journalist aan de slag te gaan. 'De meeste mensen die je hier nu ziet zijn afkomstig uit West-Afrika, en zijn hier na een tussenstop in Tunesië of Libië beland. Haast niemand die ik ken, wil hier ook echt blijven, tenzij ze al in een asielpcedure zitten. Ze hopen op een goede dag op een trein richting Frankrijk te raken, maar

nu de controles stevig aangescherpt zijn, wordt dat elke dag nog een stukje lastiger.'

“ Ze verstoppen zich overal waar ze maar een gaatje vinden, zelfs in de rubberen afscheidingen tussen de treinwagons of op het dak van de trein ”

Of Europa voor hem nu echt een droom is die uitkomt, gezien de erbarmelijke levensomstandigheden hier? 'Ik heb Europa nooit als dé droom beschouwd, maar één ding is zeker: in vergelijking met de situatie in Afrika is het leven hier onvoorstelbaar veilig.'

Ronduit vijandig

Van frustratie over verbittering tot onvervalste woede: ook enkele honderden meters verderop lopen de emoties al snel hoog op. Onder een brug en in een uitgedroogde rivierbedding net buiten het stadscentrum van Ventimiglia, ontpoppen zich voor onze ogen ronduit apocalyptische taferelen. Duzenden lege flesjes, stukken karton, kapotte kledingstukken en ander afval vormen de voorbode van nog veel meer menselijke ellende. Honderden zwarten staan, zitten en liggen er op half sjofele matrassen of afgedankte sofa's. Sommigen blikken ons onverschillig en met de blik op oneindig aan, anderen tonen zich ronduit vijandig.

Hier en daar warmen enkele jongeren zich bij een geïmproviseerd kampvuurtje, maar het beeld dat voor eeuwig in ons geheugen gebrand zal blijven, is dat van een gezin van vier. Terwijl de moeder en twee zoontjes van hooguit acht jaar als een hoopje ellende op een stapeltje dekens hurken, ontsteekt de vader in woede wanneer we in gesprek proberen te gaan. Pas enkele minuten later, enigszins tot rust gekomen, wil hij kort zijn verhaal kwijt. Het is een zoveelste variant op het verhaal van honderden illegalen die vandaag aan de Italiaanse bloemenkust gestrand zijn.

Twee jaar geleden het geweld in Burkina Faso ontvlucht, tijdelijk onderdak gevonden in Libië, en

▼ Honderden migranten overleven in miserabele omstandigheden net buiten het centrum van Ventimiglia. Foto © Filip Michiels

een interview willen, neemt een kopie van onze perskaart en trekt vervolgens voor overleg naar haar supérieur. Nauwelijks vijf minuten later staan we al opnieuw op straat: *Il n'y aura pas de communication*, klinkt het even sec als kordaat.

Ook bij de communicatiedienst van de stad Menton en bij de prefectuur van het departement Alpes-Maritimes vangen we bot: geen interviews met buitenlandse media. Niet over het hoe en waarom van de grenscontroles, al evenmin over de behandeling van minderjarige migranten.

In Menton Garavan, het allereerste treinstation op Frans grondgebied vanuit Italië, hebben we meer geluk. Eerst ontrolt zich voor onze ogen een gelijkaardig scenario als in Ventimiglia: voor het piepkleine stationsgebouw staan enkele combi's geparkeerd, op het perron wacht een viertal Franse agenten de trein vanuit Italië op. Van zodra die aankomt, verdelen ze zich over de verschillende wagons en kammen ze die zorgvuldig uit. Vijf minuten later stappen ze opnieuw uit, drie jongeren in hun kielzog met duidelijke Oost-Afrikaanse roots. Na een korte fouillering en identiteitscontrole op het perron worden ze afgevoerd, richting politiebureau.

Een van de agenten toont zich achteraf – anoniem – wel bereid tot een gesprek. 'We controleren hier systematisch alle treinen, de kustweg en de autosnelweg van Italië naar Nice, 24 uur per dag', vertelt hij. 'Daarvoor wisselen we elkaar af, in vier ploegen. Onlangs zijn er vanuit het hele land nog eens 120 agenten ter versterking naar de grensstreek gestuurd, en zij worden om de twee weken afgelost.' De man, zelf afkomstig uit Chamonix, herhaalt het minstens drie keer: die controles gebeuren altijd respectvol. Maar de zelfverklearde minderjarigen vormen daarbij een almaar grotere uitdaging.

'Op het politiebureau in Menton voeren we een eerste controle uit op basis van de identiteitspapieren. Heel vaak werpen de migranten die nog voor hun aankomst in Italië weg. We checken dus hun vingerafdrücken, om die eventueel te kunnen vergelijken met de registraties die in Italië al gebeurd zijn. Blijkt iemand minderjarig, dan mag die ook blijven. Het probleem is dat je op basis van die vingerafdrücken alleen onmogelijk de echte leeftijd kan bepalen. In geval van twijfel is het aan een verantwoordelijke van de lokale prefectuur om de knoop door te hakken. Die beslissing is dus niet meer aan de politie', benadrukt hij.

'Wie minderjarig is, wordt vervolgens door de Franse overheid opgevangen tot hij of zij meerderjarig is. Maar het moet gezegd: de migranten worden steeds creatiever en drierster in hun pogingen. Ze verstoppen zich overal waar ze maar een gaatje vinden, zelfs in de rubberen afscheidingen tussen de treinwagons of op het dak van de trein. Enkele maanden geleden vonden we daar nog een geëlektrocuteerde migrant. *C'est triste*, maar wij doen hier ook maar enkel onze job.'

▲ Alle auto's die vanuit Italië de Franse grens overkomen, worden gecontroleerd. Foto © Filip Michiels

vervolgens ook daar weer op de vlucht geslagen voor nieuw geweld. 'We zijn dit leven zo beu', zucht de man uiteindelijk. 'Ons hoofd draait zot, zie ons hier nu zitten met twee kinderen. Nee, ik kan en wil nu niet langer praten.'

Wanneer we later die avond via de fraaie kustweg vanuit Ventimiglia opnieuw naar ons hotel in het al even schilderachtige Franse Menton rijden, stremt het verkeer al enkele honderden meters voor de poste frontière Saint Ludovic. Daar staan, zo stellen we vast, ook een vijftiental overvalwagens van de Franse gendarmerie geparkeerd. Elke auto vanuit Italië wordt kort tegengehouden, bussen en bestelwagens moeten opzij en worden door enkele agenten doorzocht. In onze Fiat 500 raken wij op een drafje de grens over, opnieuw het beloofde land in.

Geëlektrocuteerd

De volgende ochtend, tijdens het aanschuiven voor het ontbijt, treffen we in het hotel een tiental Franse gendarmes aan. Deel van de aangevoerde versterking, zo blijkt. Zelf mogen ze niet praten met de pers, maar ze verwijzen ons graag door naar de lokale commandant van de gendarmerie. Daar aangekomen vraagt een agente waarom we precies